

شهید بهروز مرادی (معلم هنرمند و از رزمندگان مقاومت ۴۵ روزه خرمشهر) و هم‌زمانش جلوی مسجد جامع خرمشهر

درس هفتم

ارزیابی جهان‌های اجتماعی (جهان‌های اجتماعی را چگونه ارزیابی و داوری کنیم)

یعنی اینکه بگوییم چه چیزی خوب است و چه چیزی بد است

قلمرو واقعی و آرمانی جهان اجتماعی کدام است؟

مردمی که در یک جهان اجتماعی زندگی می‌کنند، اهداف و ارزش‌های مشترکی دارند. اهدافی مانند رفع

نیازهای اولیه، زندگی کردن با یکدیگر، آزادی، عدالت، دفاع از مظلومان و... **چه زمانی ارزش‌ها تبدیل به واقعیت می‌شوند؟**

ارزش‌ها، راهنمای کنش اعضای جهان اجتماعی‌اند. وقتی مردم مطابق ارزش‌ها عمل کنند، ارزش‌ها به واقعیت

تبدیل می‌شوند. ولی آیا مردم همواره مطابق ارزش‌های جهان اجتماعی خود عمل می‌کنند؟ **خیر**

هر یک از شما اهداف و ارزش‌هایی را در زندگی خود تعقیب می‌کنید. برخی هدف‌های شما مانند انجام تکالیف درسی امروز، کوتاه مدت‌اند. برخی مانند قبول شدن و به کلاس بالاتر رفتن میان مدت‌اند و برخی مانند تبدیل شدن به یک فرد مفید در جامعه و سعادت دنیوی و اخروی، بلند مدت‌اند. رسیدن به هر کدام از این اهداف و تحقق آنها، به **کنش‌های شما وابسته است.**

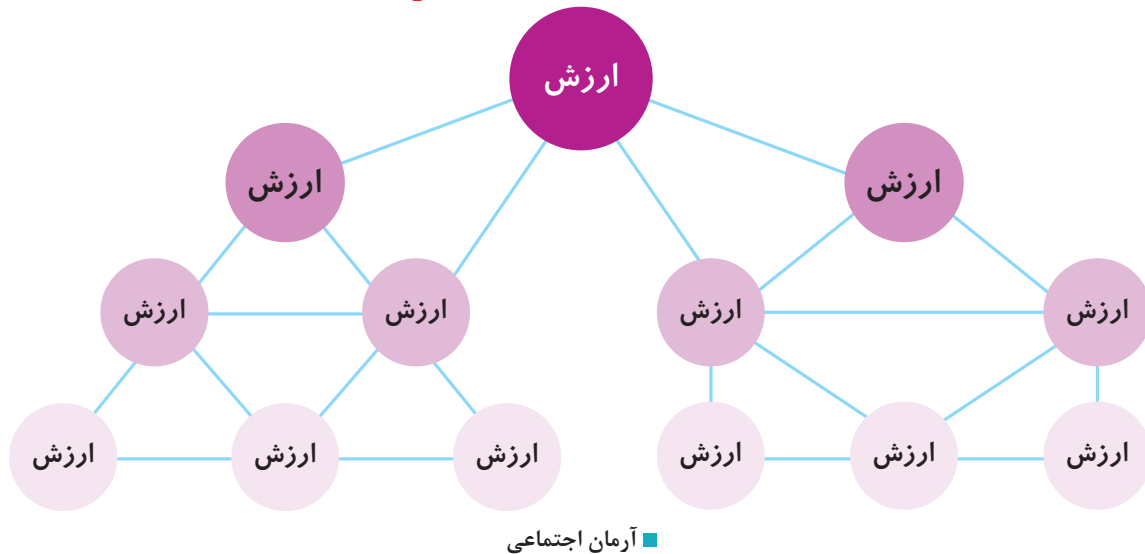
در یک خانواده برای تهیه صبحانه، نظافت خانه، تأمین هزینه‌ها، مقابله با سختی‌ها، عروس و داماد کردن بچه‌ها، احترام به یکدیگر و... هر عضو خانواده مسئولیتی به عهده دارد. اعضای یک جهان اجتماعی نیز، اهداف و ارزش‌های مشترکی را تعقیب می‌کنند که هر کدام برای تحقق آنها، وظیفه و مسئولیتی را برعهده دارند. آیا تمامی افراد و گروه‌ها برای تحقق ارزش‌ها و آرمان‌های جهان اجتماعی، به مسئولیت‌هایشان عمل می‌کنند؟ **خیر**

چه عاملی، راهنمای کنش اعضای جهان اجتماعی است؟ ارزش‌ها

راهنمای کنش اعضای جهان اجتماعی ... ارزش‌ها ... هستند

آرمان اجتماعی را تعریف کنید

به مجموعه اهداف و ارزش‌های مشترکی که اعضای یک جهان اجتماعی خواهان رسیدن به آنها هستند، «آرمان اجتماعی» می‌گویند. آرمان اجتماعی تصوّر اعضای جهان اجتماعی از وضعیت مطلوب فرهنگ، سیاست، اقتصاد، خانواده و... است.

جاخالی آرمان‌های جهان اجتماعی در ارزش‌ها متبلور می‌شود؛ مثلاً آرمان جهان اسلام، توحید است.

جامعه‌ای، آزادی را آرمان خود می‌بیند و جامعه‌ای دیگر عدالت را و... عموماً انسان‌ها خدمت به هموعان خود را خوب و خیانت به دیگران یا قتل نفس را گناهی بزرگ می‌شمارند. دروغ‌گویی، رشوه، دزدی را ناروا و رعایت مقررات را پسندیده می‌دانند. بسیاری از ارزش‌های یادشده را اغلب افراد جامعه رعایت می‌کنند و برخی از آنها را بعضی گروه‌ها یا افراد در عمل رعایت نمی‌کنند.

فرهنگ آرمانی را تعریف کنید. شهریور ۹۷ ارزش‌هایی که مردم یک جامعه از آن جانب‌داری می‌کنند و رعایت آنها را لازم می‌دانند، اما

در عمل ممکن است برخی از آنها را نادیده بگیرند، قلمرو آرمانی^۱ جهان اجتماعی را شکل

منظور از

فرهنگ واقعی

چیست؟

خرداد ۹۸

دی ۹۹ خرداد ۹۹

می‌دهد و ارزش‌هایی که مردم به آن عمل می‌کنند، قلمرو واقعی جهان اجتماعی را می‌سازد.

قلمرو واقعی و آرمانی جهان اجتماعی به روی یکدیگر گشوده‌اند و مرز آنها براساس عمل مردم

تغییر می‌کند. هر اندازه مردم مطابق ارزش‌ها عمل کنند، به همان اندازه آرمان‌ها وارد قلمرو واقعی

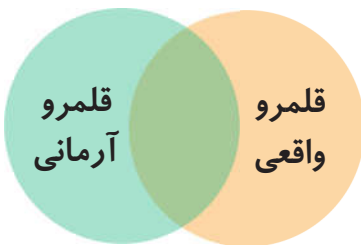
جهان اجتماعی می‌شوند. اما اگر مردم به ارزش‌هایی که در قلمرو آرمانی جامعه رعایت آنها را لازم

می‌دانند، عمل نکنند، قلمرو واقعی از آرمان‌ها فاصله می‌گیرد.

وظیفه برنامه ریزان فرهنگی چیست؟ برنامه‌ریزان فرهنگی هر جامعه، همواره تلاش می‌کنند تا از

طریق تعلیم و تربیت، زمینه تحقق بیشتر آرمان‌ها و ورود آنها به

قلمرو واقعی جهان اجتماعی را فراهم کنند.

۱- آرمان‌ها و قلمرو آرمانی همان نظام معیار جهان اجتماعی است که بسیاری کم و بیش به آن عمل می‌کنند و برخی هم آن را مراعات نمی‌کنند.

مرز و محدوده ی فرهنگ آرمانی و فرهنگ واقعی بر چه اساس تغییر می کند؟ توضیح دهید شهریور ۹۹

در چه صورتی فرهنگ واقعی از فرهنگ آرمانی فاصله می گیرد

بخوانیم و بدانیم

از درس اول به یاد دارید که سخن گفتن یک کنش است ولی برخی افراد سخنانشان را جزء اعمالشان به حساب نمی آورند. از این رو، به پیامدهای آن توجه نمی کنند و به جای آنکه متعهد شوند، تنها وعده می دهند. این افراد ممکن است از آرمانها و ارزشها سخن بگویند ولی در عمل به آنها پایبند نباشند. قرآن کریم به این افراد این گونه خطاب می کند: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، چرا سخنی می گوئید که به آن عمل نمی کنید؟ نزد خدا بسی ناپسند است، سخنی بگوئید که بدان عمل نمی کنید. خداوند کسانی را دوست می دارد که در صفی واحد، همانند سدی مستحکم، در راه او قیام می کنند» (سوره صف، آیات ۳ و ۴).

تمامی افراد همواره مطابق ارزشهای جهان اجتماعی خود عمل نمی کنند.

نمونه بیاورید

در جدول زیر، سه نمونه از آرمانهای جامعه خود را بنویسید که کمابیش بیرون از قلمرو واقعی یا درون آن قرار گرفته‌اند.

آرمانها	
بیرون از قلمرو واقعی	درون قلمرو واقعی
ناپسند بودن اسراف و تبذیر	استکبارستیزی
ساده‌زیستی	احترام به پدر و مادر
.....

در چه صورت فاصله میان قلمرو واقعی و آرمانی در جامعه کاهش می یابد؟

قلمرو واقعی و آرمانی جهان اجتماعی را چگونه ارزیابی کنیم؟

واقعیت‌های هر جهان اجتماعی را می توان در پرتو آرمان‌های آن ارزیابی کرد. اگر مردمی مطابق آرمان‌های خود عمل کنند، فاصله میان قلمرو واقعی و آرمانی جامعه خود را کاهش می دهند. ولی آیا همه آرمانها درست‌اند تا واقعیت‌ها را بر اساس آنها ارزیابی کنیم؟ آیا راهی برای ارزیابی آرمانها وجود دارد؟ **بله**

↓ * تفاوت فرهنگ حق و فرهنگ باطل را بنویسید. شهریور 99

↓ * چند مورد از ارزش های فرهنگ حق را نام ببرید. شهریور 96

↓ * چند مورد از ارزش های فرهنگ باطل را نام ببرید. شهریور 96

در سراسر تاریخ، حق و باطل از آرمان های بشری بوده و اغلب جهان های اجتماعی، رعایت حق و مقابله با باطل را لازم دانسته اند. در جهان اسلام نیز، عمل به حق و پرهیز از باطل، مهم ترین آرمان ها و ارزش های اجتماعی هستند. واقعیت ها و آرمان های جهان اجتماعی براساس این دو ارزش، به دو نوع حق و باطل تقسیم می شود. گفته شد که واقعیت ها را در پرتو آرمان ها ارزیابی می کنیم و مناسب یا نامناسب بودن آنها را تشخیص می دهیم. حال، خود آرمان ها را چگونه ارزیابی کنیم؟ آیا آرمان ها همواره حق اند؟ یا ممکن است برخی از آنها باطل باشند؟ بعضی از آرمان ها باطل هستند

عقایدی که مردم درباره انسان و جهان دارند، ارزش هایی که محترم می شمارند، قواعدی که براساس آنها عمل می کنند، سبک زندگی آنها و مهارت هایی که در زندگی به کار می گیرند، گاهی درست و گاهی اشتباه است.

فرهنگ باطل را تعریف کنید. خرداد ۹۶ دی ۹۷ شهریور ۹۸

* هر بخش از جهان اجتماعی که به لحاظ علمی قابل دفاع نباشد و براساس خرافات شکل گرفته باشد، باطل) و بخش هایی که از نظر علمی صحیح و مطابق فطرت انسان باشد، حق است.

* عقیده¹ به توحید و ارزش های توحیدی² وفای به عهد³ تحمل دیگران و مدارا با کسانی که از شناخت حقیقت محروم مانده اند⁴ حمایت از مستضعفان و مظلومان⁵ دفاع از عدالت و حقوق انسان ها و... از جمله عقاید و ارزش های حق اند. ¹ظلم ²بی عدالتی ³تجاوز به حقوق دیگران ⁴شرک،

* 5 دنیاپرستی و... از جمله عقاید و ارزش های باطل اند. **حق یا باطل بودن هر بخش از فرهنگ چگونه شناخته می شود؟**

حق و باطل بودن هر لایه از جهان اجتماعی، با علم متناسب با همان لایه شناخته می شود. علوم تجربی توان دآوری درباره فنون و روش های اجرایی را دارند. مثلا درست یا نادرست بودن شیوه مداوای بیماران را می توان با روش های تجربی شناخت.

خیلی مهم حق و باطل بودن ارزش ها و عقاید کلان درباره انسان و جهان را با روش ها و علوم تجربی نمی توان شناخت. علوم مبنی بر عقل و وحی، دو ابزار مهم شناخت عقاید و ارزش ها هستند. **دو ابزار مهم شناخت عقاید و ارزش ها را نام ببرید شهریور 99**

(جهان های اجتماعی که علم را به دانش تجربی محدود می کنند و عقل و وحی را به عنوان دو روش علمی، معتبر نمی دانند، نمی توانند از حق یا باطل بودن عقاید و آرمان ها سخن بگویند.) **کدام جهان های اجتماعی نمی توانند در باره حق یا باطل بودن عقاید و آرمان ها سخن بگویند؟**

■ تقدیس حیوانات در معابد هندوستان

■ راهبان بودایی تبتی در مراسم اخراج ارواح شیطانی از معبد که هر سال هم زمان با جشن سال نو برگزار می شود.

از نظر این جوامع، عقاید و ارزش‌های اجتماعی، پدیده‌هایی هستند که صرفاً در قلمرو آرمانی یا واقعی جوامع انسانی پدید می‌آیند و ما فقط می‌توانیم بودن یا نبودن این ارزش‌ها و پیامدهای اجتماعی و تاریخی آنها را بشناسیم و برای داوری درباره‌ی درست و غلط بودن یا حق و باطل بودن آنها راهی نداریم. **آیا علوم اجتماعی می‌تواند در باره حق یا باطل بودن واقعیت‌ها و آرمان‌های جهان‌های اجتماعی داوری کند؟** اگر علم را به معنای تجربی آن محدود نکند، می‌تواند درباره‌ی حق یا باطل بودن واقعیت‌ها و آرمان‌های جهان‌های اجتماعی داوری کند.

نمونه بیاورید

سه نمونه از آرمان‌های حق را که در اغلب یا همه فرهنگ‌ها حضور دارند، نام ببرید.

آرمان حق				
وفای به عهد	راست‌گویی	عدالت...خواهینظم....	کمک...به...هم...نوع

آیا حق و باطل، تابع جهان‌های اجتماعی‌اند؟

گاهی پدیده‌ای در یک جهان اجتماعی در قلمرو آرمانی قرار می‌گیرد و در یک جهان اجتماعی دیگر در قلمرو واقعی قرار می‌گیرد. مثال بزنید [پدیده‌ای در یک جهان اجتماعی در قلمرو آرمانی قرار می‌گیرد و در جهان اجتماعی دیگری

در قلمرو واقعی قرار دارد؛ مثلاً امنیت، برای یک کشور آشوب‌زده، پدیده‌ای در قلمرو آرمانی

و برای یک جامعه‌ی بسامان، در قلمرو واقعی است.]

در یک جهان اجتماعی، پدیده‌ای در زمانی آرمان محسوب می‌شود و در زمان دیگری لباس واقعیت می‌پوشد. مثال بزنید در یک جهان اجتماعی نیز، پدیده‌ای در زمانی، آرمان محسوب می‌شود و در زمان دیگری

لباس واقعیت می‌پوشد؛ مثلاً استقلال سیاسی در ایران، پیش از انقلاب اسلامی یک آرمان

بود که با انقلاب اسلامی به یک واقعیت تبدیل شد. حدود قلمرو واقعی و آرمانی هر جهان

اجتماعی دستخوش تغییر می‌شود و از جامعه‌ای به جامعه دیگر نیز متفاوت است. آیا حق و

باطل نیز این‌گونه‌اند و در مکان‌ها و زمان‌های مختلف، جابه‌جا و دچار تغییر می‌شوند؟ یا حق

و باطل، مستقل از، پذیرش یا عدم پذیرش جهان‌های اجتماعی‌اند؟ **حق و باطل، اموری مستقل هستند**

سلطان محمود را در حالت گرسنگی بادمجان بورانی پیش آوردند. خوشش آمد و گفت: «بادمجان طعمی است خوش». ندیمی در مدح آن فصلی پرداخت. چون سیر شد، گفت: «بادمجان سخت مضر چیزی است». ندیم باز در مضرات بادمجان مبالغتی تمام کرد. سلطان گفت: «ای مردک! نه این زمان مدحش می گفتی؟» گفت: «من ندیم توام نه ندیم بادمجان. مرا چیزی می باید گفت که تو را خوش آید، نه بادمجان را».

چاپلوسی همیشه و همه جا عملی ناپسند بوده است. در چاپلوسی چه اتفاقی می افتد؟ برخی جهان های اجتماعی، حق و باطل بودن پدیده ها را به خواست و عمل افراد در موقعیت ها، زمان ها و مکان های متفاوت، وابسته می دانند و هیچ حقیقتی را ورای خواست و اراده افراد به رسمیت نمی شناسند. آیا به راستی حق و باطل بودن پدیده ها، به تمایلات افراد وابسته است؟ **خیر**

حق یا باطل بودن حقایق، ارزش ها، هنجارها و کنش ها بر اساس آگاهی و جهل جوامع مختلف نسبت به آنها تعیین می شود. **غ** سوم نهایی - دی 98

خرداد 92 حق و باطل بودن عقاید، ارزش ها، هنجارها و کنش ها، بر اساس آگاهی یا جهل، توجه یا بی توجهی

مردم جهان های اجتماعی مختلف نسبت به آنها تعیین نمی شود.

- 1 **نژادگرایی** و برتر دانستن یک قوم یا گروه خاص **2 استکبار** و غلبه بر دیگر جوامع، **3 پول پرستی**
- 4 **و شرک**؛ از عقاید و ارزش های باطل اند. باطل بودن این عقاید و ارزش ها با نوع مواجهه جوامع مختلف با آنها دگرگون نمی شود. **چند نمونه از عقاید و ارزش های باطل را نام ببرید**

■ طرف داران تبعیض نژادی با اعلام اینکه «ما با سیاهان به یک مدرسه نخواهیم رفت» خواستار جدایی نژادی در مدارس شدند.

■ جوانان سیاه پوست به طور متوسط بیش از همسالان سفید پوست خود توسط پلیس در خیابان های لندن متوقف و مورد پرس و جو قرار می گیرند.

چهار مورد از عقاید و ارزش های حق که درستی آنها با موافقت یا مخالفت آدمیان تغییر نمی کند را نام ببرید

- 1 آزادی انسان ها از همه بندها و موانع راه سعادت آنها، عدالت و ایجاد شرایط مناسب برای رشد و تعالی همه انسان ها، **3 توحید و ربوبیت خداوند سبحان** نسبت به همه مخلوقات، از عقاید و ارزش های حقیقی و درستی هستند که حقانیت و درستی آنها با موافقت و مخالفت آدمیان تغییر نمی یابد.

■ توحید از جمله عقاید حق، و شرک از جمله عقاید باطل است.
جوامع مختلف چگونه حقیقت را به فرهنگ ارمانی و واقعی شان وارد می کنند؟ دی ۹۹
{جوامع مختلف با ایمان به عقاید و ارزش های حقیقی، آنها را به قلمرو ارمانی خود وارد می کنند و اگر هنجارها و اعمال خود را نیز براساس این عقاید و ارزش ها سامان دهند، آنها را به قلمرو واقعی وارد نموده اند} **در چه شرایطی یک جامعه از حق گسسته و به سوی باطل گام بر می دارد؟** اگر جوامع حقایق را نشناسند، و به آن ایمان نیاورند و مطابق آن عمل نکنند یا اگر ایمان خود را

نسبت به حقایق از دست بدهند، از حق گسسته و به سوی باطل گام برمی دارند.
بنابراین، حقایق هرچند خود ثابت اند؛ ولی از جهت قرار گرفتن در قلمرو ارمانی و واقعی، تغییرپذیرند؛ یعنی برای جهان های اجتماعی، امکان انحراف از حق و پذیرش باطل وجود دارد؛ همان گونه که امکان خروج از باطل و قبول حق وجود دارد. جهان های اجتماعی می توانند بر مدار حق یا باطل بچرخند، اما حق و باطل بر مدار بینش و گرایش آنها، دچار تغییر نمی شود.

بخوانیم و بدانیم

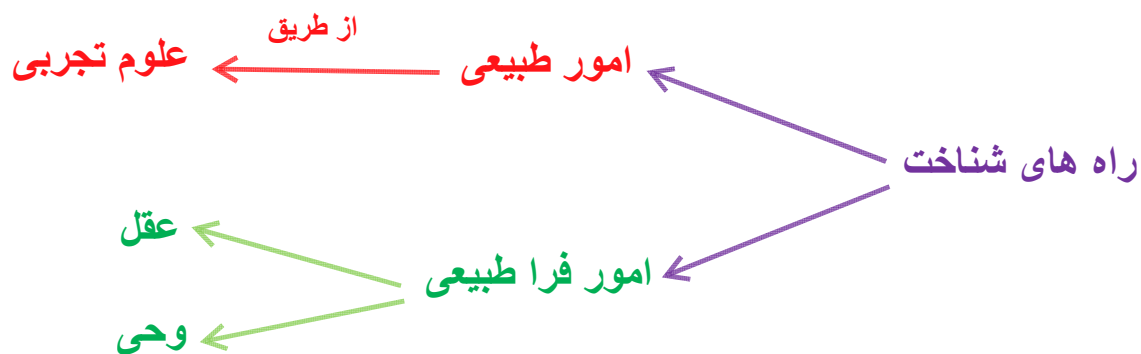
غربی ها در مراسم تشییع جنازه نزدیکانشان اشک نمی ریزند؛ اندوه خود را پنهان می کنند، اگر گریه شان بگیرد دور از چشم دیگران گریه می کنند و مراسم را باشکوه برگزار می کنند. مرده ها را در تابوتی گران بها می گذارند، لباس های رسمی به او می پوشانند و دفنش می کنند. برعکس، ایرانی ها در مراسم سوگواری بسیار گریه می کنند و ابداً حزن و اندوه خود را پنهان نمی کنند اما مراسم تشییع جنازه شان چندان منظم نیست و مرده را بدون لباس های فاخر به خاک می سپارند. غربی ها خیلی سرد و بی احساس اند یا ایرانی ها بیش از حد ضعیف و احساساتی اند؟ گاهی ما سایر فرهنگ ها را در مقایسه با فرهنگ خودمان ارزیابی می کنیم. جامعه شناسان این کار را اشتباه می دانند، زیرا هر رسم و سنتی درون فرهنگ خود معنا و کارکردی دارد. بنابراین درست نیست که ما فرهنگ دیگران را براساس فرهنگ خودمان نقد و ارزیابی کنیم. اما باید توجه داشته باشیم که این امر بدان معنا نیست که مقایسه و ارزیابی فرهنگ و داوری عقلانی و علمی آنها ناممکن است. ما می توانیم فرهنگ خودمان و فرهنگ های دیگر را براساس معیارهای حق ارزیابی کنیم و میزان نزدیکی هر فرهنگی به معیارهای حق و یادوری از آن را مشخص کنیم؛ برای مثال اگر برخوردی در فرهنگی پذیرفته و متداول است، ما در مقام یک فرد بیرونی می توانیم ضررهای آن را گوشزد کنیم. اگر جامعه ای عدالت را از یاد برده و به بی عدالتی خو کرده باشد، می توانیم ناپسند بودن این سبک زندگی را دریابیم و نقد کنیم و خطرات آن را متذکر شویم.

پدیده‌های باطلی در قلمرو آرمانی و واقعی بعضی جهان‌های اجتماعی وجود دارد. آیا می‌توانید مواردی را شناسایی کنید؟

ارزش‌ها و هنجارهای باطل	
قلمرو واقعی	قلمرو آرمانی
تکاثرترا (مال اندوزی)	تکاثرترا (مال اندوزی)
قبیله‌گرایی	قبیله‌گرایی
..... ظلم ظلم
دنیا پرستی	دنیا پرستی

* حقایق ثابت هستند

- عقاید و ارزش‌های **حق**، همیشه **حق** هستند و با نظر مردم تغییر نمی‌کنند
- عقاید و ارزش‌های **باطل**، همیشه **باطل** هستند و با نظر مردم تغییر نمی‌کنند
- ولی برای جوامع، این امکان وجود دارد که طبق آیین **حق**، رفتار کنند و یا طبق آیین **باطل** رفتار کنند
- یا یک زمانی، طبق آیین **حق** رفتار کنند و یک زمان دیگر طبق آیین **باطل**

* راه‌های شناخت سه تاست: علوم تجربی - عقل - وحی

نکته

* فرهنگ‌هایی که فقط به علوم تجربی عقیده دارند، نمی‌توانند در مورد بعضی از امور نظر بدهند. مثلاً در مورد وجود جهان دیگر و فرشته‌ها